

BEMÆRKNINGER TIL PROBLEMET: MUSIKKENS SYMBIOSER¹⁾

Carsten E. Hatting

”Men ved et Møde mellem Digtet og Musikken under disse Forhold [dvs. i den klassisk-romantiske Lied] opstaar der paa denne Maade intet mindre end et helt nyt, et ”tredie Kunstværk”, der delvis følger sine egne Love, og ved hvis Bedømmelse Forudsætningerne hverken kan være ensidigt sproglige eller ensidigt musikalske.”²⁾

Disse ord, trykt i 1946, blev formuleret af Erik Abrahamsen, den første professor i musik i nyere tid ved Københavns universitet.

Hvad Abrahamsen søgte, var et mere omfattende begreb som f.eks. det før-aristoteliske *μουσική*-begreb, der foruden musik i sædvanlig forstand tillige rummede sungne ord og bevægelser, der udførtes til musikken. Før og efter Abrahamsen har denne terminologiske mangel ofte været følt og omtalt — måske især blandt musikantropologer. Abrahamsens formulering skal altså blot opfattes som et eksempel.

Skønt den opfattelse, at musik måtte rumme alt, hvad der stammede fra muserne, blev modificeret og siden opgivet allerede i det antikke Hellas, levede det fænomen videre i den vestlige kultur, at musik optrådte i tæt forbindelse med ord og dans. Som eksempler kan man blot nævne de middelalderlige ballader, i hvilke alle tre elementer indgik, Wagners Gesamtkunstwerk, hvor dansen som gestisk-anskueligt element erstattedes af iscenesættelsen, eller moderne opførelser af beatmusik. Ingmar Bengtsson nævner i sin bog ”Musikvetenskap” sådanne kombinationer eller symbioser, og præsenterer deres problem kort og alment:

”När vi talar om musik och dans, musik och dikt, musik och teater, musik och film etc. ger bindeordet ”och” intryck inte bara av att det finns bestämda kombinationer utan också en klart urskiljbar musik-komponent, som kombinerats med någonting annat än musik. Det kan förhålla sig så, men det är ingalunda givet.”³⁾

Desværre tager Bengtsson ikke stilling til, om sådanne symbioser må opfattes som udelelige helheder eller som kombinationer af enkeltelementer. Han anser begge muligheder for at være problematiske, ikke blot i teoretisk, men også i praktisk

henseende. De praktiske komplikationer kan vi her lade ligge, for så vidt som de ikke har at gøre med vor diskussion af teoretiske spørgsmål. Af Bengtssons bemærkninger til det teoretiske problem skal det imidlertid fremhæves, at han — ligesom Abrahamsen — i hvert fald kun vil tildele symbiosens elementer en relativ selvstændighed:

”En tonföljd som kombineras med en vokaltext blir del av en melodi-textstruktur och därmed i vissa hänseenden någonting annat än samma tonföljd utan text: det uppstår ett slags symbios.”⁴⁾

Går man ud fra kunstarternes sædvanlige terminologi, vil man kunne se tre hovedelementer i symbioserne: et sprogligt, et musikalsk og et gestisk, og ser man et øjeblik bort fra symbiosernes mulighed, lader disse tre områder sig uden vanskelighed teoretisk afgrænse fra hinanden. Et visuelt står over for to auditive kommunikationsmedia, og en logisk kode står over for to æstetiske, omend sproget ikke blot må betragtes fra en logisk-semantisk, men tillige fra den æstetiske side. Egentlig er sproget som det eneste af de tre områder selv en symbiose.

Et særligt problem for musikvidenskaben, såvel som for gestikvidenskaberne, er at forklare ytringer af ren æstetisk natur ved sprogets hjælp. Netop derfor er det nærliggende ved bedømmelsen af sådanne symbioser, i hvilke et sprogligt element indgår — det være sig Liedkunst eller retorik i klassisk forstand — at søge et grundlag for forståelsen i tekstens semantiske indhold og at forstå de musikalske eller gestiske fænomener som noget ledsagende. Som eksempel på en sådan fremgangsmåde kan man nævne Harry Goldschmidts i sig selv meget resultatrige analyser af udvalgte instrumentalværker af Mozart og Beethoven, som bygger på Lied-kompositioner af disse komponister og på udvikling af det abstrakte modsætningsforhold: *cantando-sonando*, over det konkrete: *vokalt-instrumentalt*⁵⁾. I disse analyser blev teksten altså ikke kun anvendt som grundlag for forståelsen af den specielle symbiose, den udvalgte Lied, men som indgang til en semiologisk analyse af disse komponisters instrumentale tonesprog, eller i det mindste en del af det.

Fristelsen til at tildele det sproglige element en større betydning for det analytiske arbejde med sådanne symbioser er næppe til at modstå, og kan altså også, som Goldschmidts eksempler viser, lede til gunstige resultater. Men tilbage står det teoretiske spørgsmål, om det musikalske element er ”kommet til sin ret” i analysen. For at belyse dette spørgsmål kunne man kaste et blik på en anden symbiose, foreningen af musik og gestik. Den er i mindre grad blevet teoretisk udforsket, men er alene ved f.eks. filmens og fjernsynets hjælp blevet højt udviklet i praksis, og den viser sig som en symbiose af to forholdsvis mere sammenlignelige elementer. I en øvelsesrække på Musikvidenskabeligt Institut blev det forsøgt i praksis at udvikle en kode for den musikalsk-gestiske symbiose. Det var hensigten ved siden af det praktiske arbejde, der i begyndelsen bestod af rene improvisationer, men senere foregik på grundlag af et udvalgt, ny-

ere musikstykke⁶), at prøve at bestemme koden teoretisk på en eller anden måde, hvilket desværre ikke lykkedes. Dog var arbejdet ikke resultatløst, idet det ledte frem til følgende erfaringer:

1. Kombinationen af musik og gestik blev af deltagerne opfattet som et specifikt medium, der var i stand til at bære en kommunikation. Det var ikke muligt at bedømme dette medium ensidigt fra den gestiske eller fra den musikalske side. Men beklageligvis må det tilføjes, at mediet ved arbejdets slutning viste sig ude af stand til at kommunikere videre end til gruppens medlemmer.
2. Momenterne i udviklingen af koden var skiftevis af musikalsk og af gestisk natur. Den musikalske kode, som samtlige deltagere (studerende og lærere ved instituttet) var forholdsvis fortrolig med, fornemmedes ikke som dominerende over den gestiske eller omvendt.
3. Den teoretiske bestemmelse af mediet blev vanskeliggjort af netop den omstændighed, at symbiosen ikke omfattede et sprogligt element.

Eksperimentet kan forekomme at være diskussionen om ord-tone-forholdet temmelig uvedkommende, og det nævnes da heller ikke her for sin egen skyld, men alene på grund af det lys, som det kan bidrage til at kaste over diskussionen. De teoretiske spørgsmål, der rejser sig i forbindelse med analyse af forskellige symbioser, er jo dog analoge. Men når et sprogligt element indgår i en symbiose, består der altid en fare for, at dette element opfattes som fundament for den analytiske behandling af symbiosen.

Og selv om det også kan være vanskeligt, måske umuligt at løse problemet, så må det dog erkendes som problem.

Noter:

- 1) Artiklen er en oversættelse fra tysk af et diskussionsindlæg i det musikvidenskabelige kollokvium "Die Wort-Ton-Beziehung vom theoretischen und historischen Aspekt" i Brno i oktober 1976. Den oprindelige tekst vil indgå i beretningen om kollokviet, der vil blive udgivet af kollokviets sekretariat.
- 2) Erik Abrahamsen: Sangen ved Klaveret, i Om Musik. Haandbog i Musikkundskab. Udgivet af Bjørn Hjelmberg og Børge Saltoft. København 1946, s. 285.
- 3) Ingmar Bengtsson: Musikvetenskap. Stockholm 1973, s. 5.
- 4) Ibid., s. 5.
- 5) Harry Goldschmidt: Über die Einheit der vokalen und instrumentalen Sphäre in der klassischen Musik. Deutsches Jahrbuch der Musikwissenschaft für 1966. Leipzig 1967; dens.: Vers und Strophe in Beethovens Instrumentalmusik; Zitat oder Parodie? —; Der späte Beethoven — Versuch einer Standortbestimmung, alle i: Beethoven-studien I. Leipzig 1974.
- 6) Pelle Gudmundsen-Holmgreen: Solo for el-guitar. Wilhelm Hansen, København 1974.